

Голас Радзімы

№ 30 (1808)
28 ліпеня 1983 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

Па традыцыі многія беларускія студэнты на час летніх канікул адправіліся ў будаўнічыя атрады. Яны прышлі на такія важныя аб'екты рэспублікі, як сталічны мет-рапалітэн, аэрапорт «Мінск-2». Студэнты ў рабочых спяцоўках будуць таксама жыллё, аб'екты культурна-бытавога прызначэння, жывёлагадоўчыя памяшканні. Паехалі яны і на ўсесаюзныя ударныя камсамольскія будоўлі ў Сібір, Нечарназем'е, Казахстан, туды, дзе патрэбны іх маладыя і моцныя рукі.

НА ЗДЫМКУ: група студэнтаў-будатрадаўцаў інжынерна-эканамічнага факультэта Беларускага політэхнічнага інстытута.

Фота М. АМЕЛЬЧАНКІ.

падзеі • людзі • факты

3 АФІЦЫЙНЫМ
ДРУЖАЛЮБНЫМ ВІЗІТАМ

У Маскве з афіцыйным дружалюбным візітам пабывала партыйна-ўрадавая дэлегацыя Венгерскай Народнай Рэспублікі на чале з Першым сакратаром ЦК ВСРП Янашам Кадарам. У Крамлі адбыліся перагаворы, у ходзе якіх было абмеркавана кола пытанняў камуністычнага і сацыялістычнага будаўніцтва, двухбаковага супрацоўніцтва і міжнароднага становішча. Аднадушна адзначана, што савецка-венгерскія адносіны развіваюцца паспяхова і дынамічна, у адпаведнасці з інтарэсамі народаў дзвюх краін. Партыйныя і дзяржаўныя дзеячы СССР і ВНР выказалі цвёрдую рашучасць і ў далейшым паслядоўна паглыбляць узаемадзеянне ва ўсіх галінах жыцця грамадства, больш актыўна і поўна выкарыстоўваць наяўныя ў гэтай справе магчымасці.

Пры абмеркаванні знешнепалітычных праблем выказана сур'ёзная заклапочанасць абстрактным міжнароднай абстаноўкі, выкліканым спробамі мілітарысцкіх колаў ЗША і НАТО парушыць ваенную раўнавагу ў Еўропе і ў свеце.

Генеральны сакратар ЦК КПСС, Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР Ю. У. Андропоў уручыў у Крамлі Першаму сакратару ЦК ВСРП Я. Кадару ордэн Леніна. Гэтай высокай савецкай узнагароды ён удастоены за выдатныя заслугі ў развіцці брацкай дружбы і ўсебаковага супрацоўніцтва паміж венгерскім і савецкім народамі, за вялікі ўклад у справу міру і ўмацавання пазіцыі сацыялізму.

Партыйна-ўрадавая дэлегацыя Венгерскай Народнай Рэспублікі на чале з Першым сакратаром ЦК ВСРП Я. Кадарам наведла Маскоўскі аўтазавод імя І. А. Ліхачова.

Госці агледзелі зборачны цэх прадпрыемства, Я. Кадар гутарыў з рабочымі. Візіт партыйна-ўрадавай дэлегацыі ВНР — новае пераканаўчае пацвярджэнне пастаянна мацнеючай брацкай дружбы савецкага і венгерскага народаў.

У ЗНАК ПРЫЗНАННЯ ЗАСЛУГ

АДКРЫЦЦЕ
БРОНЗАВАГА БЮСТА

У Гомелі — на радзіме двойчы Героя Сацыялістычнай Працы, члена Палітбюро ЦК КПСС, першага намесніка Старшыні Савета Міністраў СССР, міністра замежных спраў СССР Андрэя Грамыкі ўрачыста адкрыты яго бронзавы бюст.

А. Грамыка нарадзіўся 18 ліпеня 1909 года ў вёсцы Старыя Грамыкі Веткаўскага раёна ў сялянскай сям'і. Скончыў эканамічны інстытут, затым Вышэйшую камуністычную сельскагаспадарчую школу, аспірантуру Усесаюзнага навукова-даследчага інстытута эканомікі сельскай гаспадаркі. Працаваў навуковым супрацоўнікам Інстытута эканомікі Акадэміі навук СССР. З 1939 года Андрэй Андрэевіч — на дыпламатычнай рабоце. У гады вайны ён пасол у ЗША і адначасова — пасланнік у Рэспубліцы Куба. З 1946 года — пастаянны прадстаўнік СССР у Савецкім Бяспечкі ААН і адначасова намеснік міністра замежных спраў СССР. Затым — першы намеснік міністра, а з 1957 года — міністр замежных спраў СССР.

Верны сын Ленінскай Камуністычнай партыі, ён знаходзіцца ў яе радах больш як 50 гадоў. Неаднаразова выбіраўся членам Цэнтральнага Камітэта КПСС, а з красавіка 1973 года А. Грамыка — член Палітбюро ЦК КПСС. Многа гадоў запар ён выбіраецца дэпутатам Вярхоўнага Савета СССР.

Ва ўрачыстасцях, прысвечаных адкрыццю бю-

ста нашага земляка, прыняў удзел першы сакратар ЦК Кампартыі Беларусі М. Слонькоў.

НА ЗДЫМКУ: бронзавы бюст А. ГРАМЫКІ.

3 ВЫСОКАЙ ТРЫБУНЫ

ВЫСТУПЛЕННЕ
ПРАДСТАЎНІКА БССР

Выступаючы на праходзячай у Жэневе сесіі Эканамічнага і сацыяльнага савета ААН (ЭКАСАС), прысвечанай праблемам сусветнай эканомікі, прадстаўнік Беларускай ССР В. Пешкаў указаў на тое, што ў ходзе дыскусіі выявілася карціна вострых крызісных з'яў у эканоміцы асноўных капіталістычных краін: спад вытворчасці, інфляцыя, велізарнае беспрацоўе, скарачэнне дзяржаўных асігнаванняў на сацыяльныя патрэбы. Прамоўца адзначыў, што «характар эканамічнай стратэгіі імперыялізму звязаны з праводзімай ім палітыкай сілы».

Дакладчык прывёў шэраг фактаў, якія паказваюць, што дзяржавы Захаду перакладаюць на маладыя незалежныя краіны цяжкія перажываемыя імі зацяжыюча эканамічнага крызісу, ажыццяўляюць — разам з транснацыянальнымі карпарацыямі — неакаланіялісцкі грабеж краін Афрыкі, Азіі і Лацінскай Амерыкі. Агульныя страшыткі краін, што сталі на шлях развіцця, ад нераўнапраўных гандлёвых і эканаміка-фінансавых адносін з Захадам значна перавышаюць усе віды капіталаўкладанняў Захаду ў гэтых краінах і так званую дапамогу.

Прадстаўнік БССР звярнуў увагу ўдзельнікаў сесіі на новыя мірныя ініцыятывы Савецкага Саюза, накіраваныя на ліквідацыю пагрозы ядзернай вайны, спыненне гонкі ўзбраенняў, ўмацаванне бяспекі і давер'я паміж краінамі і народамі.

У заключэнне В. Пешкаў сказаў, што абавязкам усіх дзяржаў і міжнародных арганізацый з'яўляецца ўсямернае садзейнічанне таму, каб спыніць цяперашняе небяспечнае развіццё міжнародных падзей, павярнуць іх на шлях развіцця і ўзаемавыгаднага міжнароднага супрацоўніцтва, знайсці вырашэнне неадкладных задач абмежавання і скарачэння ўзбраенняў, асабліва ядзерных, забяспечыць мірнае ўрэгуляванне канфліктных сітуацый.

СВЯТА СЯБРОУ

У ГОНАР ЗНАМЯНАЛЬНАЙ
ДАТЫ

Разам з брацкім польскім народам працоўныя краін сацыялістычнай садружнасці адзначаюць 39-ю гадавіну адраджэння Польшчы. Гэтай знамянальнай даце быў прысвечаны ўрачысты сход прадстаўнікоў працоўных горада Мінска.

Дакладчык — член праўлення Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі, сакратар Белсаўпрофа А. Абуховіч адзначыў, што за гады народнай улады польскі рабочы клас, працоўныя краіны пад кіраўніцтвам ПАРП ажыццявілі сацыялістычныя пераўтварэнні, ператварылі краіну ў развітую індустрыяльную дзяржаву. Гэты час адзначаны ўсебаковым развіццём плённых савецка-польскіх адносін на трывалай аснове Дагавора аб дружбе, супрацоўніцтве і ўзаемнай дапамозе. Абедзве краіны актыўна ўзаемадзейнічаюць у рамках СЭУ і Варшаўскага Дагавора.

На сходзе выступіў генеральны консул ПНР у Мінску Я. Рачкоўскі. Эканамічны і сацыяльны прагрэс, які быў дасягнуты ПНР за гады сацыялістычнага будаўніцтва, падкрэсліў прамоўца. У значнай ступені абумоўлены эканамічным і навукова-тэхнічным супрацоўніцтвам, бескарыслівай дапамогай, якую СССР аказваў Польшчы на ўсіх этапах яе развіцця.

ГОСЦІ 3-ЗА МЯЖЫ

ЦЯПЛО САРДЭЧНЫХ СУСТРЭЧ

Працягваючы знаёмства з нашай рэспублікай, удзельнікі пезда міру і дружбы працоўных і прафсаюзных актывістаў Францыі наведвалі Курган Славы, мемарыяльны комплекс «Хатынь». Яны ўсклалі кветкі да Вечнага агню мемарыяла, мінутай маўчання ўшанавалі памяць ахвяр фашызму.

Французскія госці азнаёміліся з умовамі адпачынку савецкіх школьнікаў у піянерскім лагеры «Зялёны Бор» Мінскага завода халадзільнікаў. У Беларускам таварыстве дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі ўдзельнікі пезда сустрэліся з актывістамі Беларускага рэспубліканскага камітэта абароны міру. Іх цёпла вітаў старшыня праўлення Беларускага аддзялення таварыства «СССР—Францыя», міністр аховы здароўя БССР М. Саўчанка. Потым яны наведвалі Мінскі трактарны завод, пабывалі ў цэхах, сустрэліся з членамі заводскага камітэта прафсаюза.

Французскія госці былі прыняты ў Мінскім гарадскім Савеце народных дэпутатаў. Яны мелі таксама сустрачу ў Белсаўпрофе. Адбылася дружалюбная гутарка, у ходзе якой сакратар Белсаўпрофа А. Абуховіч расказаў аб удзеле прафсаюзаў у вырашэнні задач, накіраваных на сацыяльна-эканамічнае развіццё рэспублікі, далейшае павышэнне дабрабыту працоўных.

НОВЫ ФАКУЛЬТЭТ

ІМ СТВАРАЦЬ РОБАТЫ

У Беларускам політэхнічным інстытуце адкрыўся першы ў краіне факультэт «Робаты і робата-тэхнічныя сістэмы».

Пасля завяршэння вучобы інжынеры будуць ствараць практычна бязлюдныя аўтаматычныя цэхі. Інстытут — галаўная арганізацыя па рэспубліканскай праграме навукова-даследчых, вопытна-канструктарскіх і тэхналагічных работ у галіне робататэхнікі. Тут паспяхова дзейнічае галіновая навукова-даследчая лабараторыя «Прамысловыя роботы». Патрэбнасці прамысловасці ў поўнай аўтаматызацыі вытворчасці ўзрастаюць. Таму плануецца стварэнне ў інстытуце цэнтра перападрыхтоўкі інжынераў-механікаў і інжынераў-электрыкаў у галіне аўтаматычных маніпулятараў і робататэхнічных сістэм з выкарыстаннем мікрапрацэсараў і мікра-ЭВМ.

ЭНЕРГАЗБЕРАГАЮЧЫЯ КОМПЛЕКСЫ

ТОКАРАМ ЗАЛЧАНА ЭВМ

Ці нельга, нарошчваючы магутнасці прадпрыемства, адначасова знізіць спажыванне энергарэсурсаў? На гэтае, здавалася б, нелогічнае пытанне пераканаўча могуць адказаць машынабудаўнікі Воляжскага аўтамабільнага завода (ВАЗа), якім накіравана новая прадукцыя Мінскага вытворчага аб'яднання па выпуску аўтаматычных ліній. Гэта такарныя комплексы-аўтаматы, здольныя выконваць максімальны аб'ём работ пры пазначаным расходуванні электраэнергіі. Спецыялісты падлічылі: розніца ў параўнанні з аналагічнымі лініямі ранейшых выпускаў складае амаль 15 працэнтаў. Рэзка знізіла «апетыт» аўтаматычных комплексаў ЭВМ. Яна не толькі кіруе тэхналагічным працэсам, але і кантралюе работу ўсіх сістэм, нават не маючых непасрэдных адносін да вырабы дэталей. Камп'ютэр не дапускае і некалькіх секунд халастага ходу, выбірае аптымальныя рэжымы рэзанання — у залежнасці ад аперацыі, дэталі, маркі металу.

Ужо сёлета мінчане вырабяць для аўтамабільна-будаўнікоў 9 такіх энергазберагаючых комплексаў. Іх выкарыстанне на ВАЗе дазволіць пры ранейшым ліміце энергарэсурсаў поўнаасцю забяспечыць патрэбу зборачнага канвеера ў асноўных дэталях для легкавых аўтамабіляў.

КЛОПАТЫ АБ ЧАЛАВЕНУ

ПУЦЁЎКІ — ПЕРАМОЖЦАМ

Ад Чорнага мора да даліны Арабат — па такому маршруту праходзіла цікавае падарожжа рабочых Г. Радзіёна і Г. Рэйніліба з цэха алюмініевага суднабудавання Гомельскага суднабудаўніча-суднарамонтнага завода. Дваццаць дзён працягвалася турыстычная паездка на Каўказу. І за гэты час ні адзін з іх не страціў ні рубля на дарогу, экскурсійнае абслугоўванне, харчаванне. Усе расходы ўзяла на сябе прафсаюзная арганізацыя, якая ўзнагародзіла перадавых рабочых бясплатнымі пуцёўкамі. Кошт кожнай — 300 рублёў.

У разгар летняга сезона яшчэ васемнаццаць рачнікоў па бясплатных пуцёўках адправяцца ў паездкі па Заходняму Каўказу, горнаму Крыму, Ваенна-Грузінскай дарозе.

СЕЛЬСКІЯ НАВІНЫ

НА АСУШАНЫХ ТАРФЯНІКАХ

Першых напасельцаў прынялі дамы новага пасёлка саўгаса «Радзіма». Гэта жыхары навакольных вёсак, а таксама рабочыя, спецыялісты сельскай гаспадаркі, якія прыехалі з розных куткоў рэспублікі асвойваць абоўленыя палескія землі. Саўгас «Радзіма» першы ў Калінавіцкім раёне пабудаваны на асушаных тарфяніках.

Дзесяткі гадоў забалочанае ўрочышча Гала было месцам запольных участкаў некалькіх гаспадарак. Сюды за 40—50 кіламетраў дабіраліся касцы на нарыхтоўку сена. І вось цяпер каля пяці тысяч гектараў урадлівай зямлі адраджаюць да жыцця меліяратары. Чвэрць угоддзяў ужо засеяны травам і далі з першага ўкосу добры ўраджай. Паўнацэнныя кармы нарыхтоўваюцца для комплексу, разлічанага на 7 тысяч галоў маладняку ў год. Першая чарга яго гатова да прыёму жывёлы.

Добры ўраджай азімых вырашчаны ў калгасе «Дружба» Маларыцкага раёна. Зараз у гаспадарцы ідуць уборачныя работы. Усяго калгас павінен сабраць ураджай больш чым з дзевяцісот гектараў. НА ЗДЫМКУ: раздзельная ўборка жыта ў калгасе.

ЦІ БУДУЦЬ СЫТЫЯ

НАШЫ ПРАЎНУКІ

РЭЗЕРВЫ ЎРАДЛІВАСЦІ

Прыкладна чвэрць усіх прадуктаў харчавання насельніцтва зямлі атрымлівае дзякуючы выкарыстанню хімічных угнаенняў. Што ж датычыць беларускай нівы, то яна ў выніку хімізацыі павялічыла сваю «нараджалнасць» ледзь ці не ўдвая. Прычым хімізацыя — усяго толькі адзін з бакоў агульнай праграмы кіравання ўрадлівасцю глебы, над якой працуюць у Беларускім навукова-даследчым інстытуце глебазнаўства і аграхіміі. Пра тое, як адбываецца кіраванне ўрадлівасцю, расказвае карэспандэнт Наталлі ГРОМОВАЙ намеснік дырэктара інстытута па навуковай рабоце, кандыдат сельскагаспадарчых навук Рыгор ВАСІЛЮК.

— «Павелічэнне вытворчасці збожжа пры стабільнасці пясчых плошчаў за кошт павышэння ўрадлівасці» — так фармулюецца адзін з напрамкаў, вызначаных для сельскай гаспадаркі Беларускай ССР перспектывіўнымі планамі, якія праграмуюць развіццё земляробства ў рэспубліцы на бліжэйшае дзесяцігоддзе. Якія праблемы на шляху кіравання ўрадлівасцю стаяць перад вучонымі?

— Не сакрэт, што беларускае поле асаблівай шчодрасцю не вызначаецца. У прыродным сваім стане, гэта значыць без унясення розных стымулюючых ураджайнасць дававак яно здольна даць толькі 7—8 цэнтнераў збожжавых з гектара. Гэта тлумачыцца, па-першае, павышанай кіслотнасцю зямляў (ад яе церпяць у рэспубліцы больш за 80 працэнтаў глебы); па-другое, нізкім запасам у іх мінеральных і арганічных рэчываў (глебы Украіны, напрыклад, утрымліваюць прыроднага арганіка — гумусу — у пяць разоў больш). І па-трэцяе, не трэба забываць і пра тое, што амаль чвэрць тэрыторыі рэспублікі занята дзярнова-і тарфянабалотнымі глебамі. Таму для атрымання высокай ураджайнасці разам з хімізацыяй неабходна весці і меліярацыйныя работы. Гэтыя «тры кіты» — вапнаванне кіслай глебы, унясенне мінеральных і арганічных угнаенняў плюс меліярацыя і з'яўляюцца асноўнымі момантамі ў кіраванні ўрадлівасцю.

— За апошнія пятнаццаць гадоў, нягледзячы на «худасочнасць» беларускіх земляў, ураджай асноўных сельскагаспадарчых культур у рэспубліцы павялічыўся амаль утры. Гэта, як відаць, вынік «вылячэння» глебы вучонымі вашага інстытута. Раскажыце, як практычна ажыццяўляецца такое «вылячэнне»?

— Уся работа па павышэнню ўрадлівасці вядзецца намі на строга навуковай аснове. Аптымальную дозу «лякарстваў» для кожнага канкрэтнага поля вызначаюць ЭВМ, улічваючы пры гэтым усе індывідуальныя асаблівасці сваіх «падапечных», пачынаючы з іх фізіка-хімічнага саставу і канчаючы прыроднымі рэсурсамі ўрадлівасці. У выніку тройчы праведзенага вапнавання рэзка знізілася колькасць глеб з павышанай кіслотнасцю. Цяпер у параўнанні з 1965 годам колькасць уносімай на адзін гектар зямлі арганікі павялічылася амаль у два разы. Амаль у тры разы ўзрасла колькасць уносімых мінеральных угнаенняў. Адным словам, больш разнастайнае «меню» ў комплексе з двухбаковым рэгуляваннем воднага балансу (а гэта значыць, што разам з меліярацыйнымі работамі вядзецца і кампенсуючае «мясцовую» страту вільгаці арашэнне) дазволіла Беларускай раллі не толькі «прыйсці ў сябе» пасля шматгадовага галадання, але і назапасіць дастаткова рэзерваў для больш высокай аддачы ў будучыні.

— Каб дасягнуць да 2000 года патрэбнага ўзроўню вытворчасці прадуктаў для растуцага з кожным днём насельніцтва, неабходна патроіць хімічнае сілкаванне зямлі. Як відаць з вашага расказа, беларуская глеба прыняла ўжо дастатковую порцыю хімікалій. Ці не пашкодзіць гэта яе самаадчуванню?

— Вядома, бяспечных мінеральных угнаенняў у прамым сэнсе не існуе. Увядзенне нейкага «чужароднага» элемента ў аддадзаны стагоддзямі арганізм зямлі парушае гармонію яе жыццядзейных працэсаў. Таму кожнаму аграрыю неабходна помніць пра тое, што хімія сама па сабе не можа быць рухаючай сілай. Карысным яе робіць толькі разумнае ўкараненне. Рызыкаваць ва ўзаемаадносінах з прыродай архінебяспечна. Яшчэ ў трыццатых гадах ў нашай краіне былі ўстаноўлены асноўныя патрабаванні да выпрабавання і дазволу да ўжывання сродкаў аховы раслін і мінеральных угнаенняў. Ужо тады нашы заканадаўчыя акты былі настолькі дасканальны і строгія, што адпавядаюць і сённяшнім патрабаванням. Галоўнае тут — рацыянальнае выкарыстанне «лякарстваў», строгі кантроль за «рэакцыяй у адказ» навакольнага асяроддзя (глебы, вады, раслін), шырокая індустрыялізацыя метадаў выкарыстання сродкаў хімізацыі, якая дазваляе якасна і без страт уносіць іх у глебу.

— Навука настроена аптымістычна: землі нашай рэспублікі, дзякуючы іх разумнаму акультураванню, могуць гарантаваць ураджай, удвая большы за сёлетні. Як падрыхтаваліся да «штурму» палёў беларускія вучоныя?

— Па-першае, завершана распрацоўка плана мерапрыемстваў па павышэнню ўрадлівасці глебы і эфектыўнасці ўгнаенняў у калгасах і саўгасах БССР на 1981—1985 гады. Праграма гэта прадугледжвае далейшае павелічэнне забяспечанасці земляў мінеральнымі тукамі, удасканальванне севазваротаў, прымяненне перадавых прыёмаў аграэхнікі і машын. Вучоныя пачалі таксама новы этап абследавання глебы, мэта якога — стварэнне дэталёвай карты ўтрымання ў розных глебавых зонах мікраэлементаў. Узброена гэтымі данымі ЭВМ зможа выдаваць аграрыянам палепшаныя варыянты эфектыўнасці севазваротаў.

Вялікай дапамогай для навукова-даследчых інстытутаў Беларусі сталі і спецыялізаваныя аддзяленні «Саюзсельгасхіміі» і міжгаспадарчыя аграхімпункты. Кожны з іх курыруе не больш чым 15 тысяч гектараў зямлі і акрамя складаў для захоўвання ўгнаенняў мае нават свае ўзлётна-пасадачныя пляцоўкі для сельскагаспадарчай авіяцыі. Будаўніцтва гэтых міжгаспадарчых пунктаў робіцца за кошт сродкаў кааперывання капітальных укладанняў калгасаў і саўгасаў.

Такім чынам, праблему «ці будучы сыты нашы праўнукі» мы вырашаем сёння.

I. ЁСЦЬ ТАКІ ГАРАДОК

Пружаншчына... Гэта адзін з прыгажэйшых куткоў зямлі беларускай. Ад мяжы з братамі Польшчай яна распасціраецца да старажытных Слоніма і Бярозы. Палі яе неабсяжныя, лясы бяскрайнія. Яе насыляе народ шчодры і да працы ахвочы. Цэнтр раёна — Пружаны — горад стары. Ужо пяць стагоддзяў стаіць ён на гэтай зямлі, усяго пабачыў на сваім вяку. Па яго бруку хадзілі Кастусь Каліноўскі і Валерый Урублеўскі. Багатыя Пружаны рэвалюцыйным мінулым і асабліва славітыя сваімі сённяшнімі здзяйсненнямі.

Наш зямляк Антон Рудкевіч, які зараз жыве ў Канадзе, некалькі гадоў назад наведаўшы Пружаны — сваю радзіму, не пераставаў здзіўляцца тым зменам, што адбыліся тут за сорак гадоў, якія ён пражыў на чужыне. Сваёй Антона, праўда, пасмейваліся з яго, маўляў, не першы год так жывём, а ты быццам з неба зваліўся. Яно і сапраўды, жывём мы так не першы год і даўно прызвычаліся да сённяшняга аблічча Пружан.

Але ж Антону Рудкевічу родны гарадок запомніўся такім, якім ён пакінуў яго ў гады панавання тут белапалаякаў, калі мясцовымі славуцасямі былі карчма ды царква... Незайздросным быў той час. Просты люд падвяргаўся жорсткай эксплуатацыі. Жыць рабочым даводзілася ў сырых скляпеннях і бараках.

НА ЗДЫМКАХ: адна з цэнт-

ральных вуліц горада — Савецкая; заняты з навучэнцамі саўгаса-тэхнікума праводзіць вопытны педагог Барыс ІЛЯШЭВІЧ; Зінаіда ВЕРХАВЕЦ — загадчыца лабараторыі агародніна-кансервавага завода, дзе выпускаецца каля 40 назваў прадукцыі; Пружанскія крамы — пабудова XIX стагоддзя.

МАЦНЕЙ ЗА АЛМАЗ

Звышцвёрды матэрыял «Белбор», створаны вучонымі Беларускай ССР, запатэнтаваны ў ЗША, Швецыі, ФРГ і шэрагу іншых краін.

Па цвёрдасці яго можна параўнаць з алмазам, а па трываласці ён у 2—3 разы перавышае яго. Акрамя таго, у адрозненне ад алмаза «Белбор» не баіцца высокіх тэмператур і хімічна не ўзаемадзейнічае з жалезам, чыгуном і сталлю. Блокі звышцвёрдага матэрыялу маюць дыяметр да 6—9 міліметраў і могуць захоўвацца так доўга, як толькі трэба. У лабараторыі Інстытута фізікі цвёрдага цела і паўправаднікоў Акадэміі навук БССР

створаны таксама двухслойныя пласціны «Белбора», якімі можна аснашчаць такія карныя разцы любога прызначэння, фрэзы, свердзлы, развёрткі. Напрыклад, піла для рэзкі драўнянастружачных пліт, аснашчаная такімі пласцінамі, служыць у 20 разоў даўжэй за цвёрдасплавную. Белборавыя разцы дазваляюць у 4—5 разоў паскорыць апрацоўку чыгуну. Пры гэтым яны служаць у некалькі разоў даўжэй, чым звычайны інструмент.

САМАЯ ГАЛОЎНАЯ ЗАДАЧА

З 14 па 19 ліпеня ў Мінску знаходзілася група турыстаў-суайчыннікаў з ЗША, арганізаваная газетай «Русский голос». З членамі групы сустрэўся наш карэспандэнт Рыгор ФАМЕНКА.

— Вось мы і зноў у Мінску, — сказаў, усміхаючыся, кіраўнік групы Вальтэр Дубіна, калі мы сустрэліся ў аэрапорце. Вальтэр і яго жонка Стэла прыязджаюць у наш горад ужо трынаццаты раз.

У мяне тут няма родзічаў, але ўсё роўна заўсёды прыязджаю сюды як дадому, — тлумачыць Вальтэр. — Ужо ў першы наш прыезд мы пазнаёміліся і падружыліся з супрацоўнікамі Беларускага таварыства «Радзіма» і рэдакцыі «Голасу Радзімы», і дружба наша мацнее.

Да нас падыходзілі іншыя турысты. Многія ўжо не раз бывалі ў Мінску.

— Ваш горад усё прыгажэе. Рады зноў сустрэцца з цудоўнай Беларуссю, — гаварылі яны.

Па дарозе ў гасцініцу ўсе ўважліва глядзелі ў вокны аўтобуса, імкнучыся не прапусціць нічога з першай сустрэчы з дарагім горадам, бо многія ж нарадзіліся ў Беларусі і кожны прыезд сюды для іх — святы.

— Я ўжо неаднойчы пабываў у Мінску і ніколі не перастаю здзіўляцца, — падзяліўся сваімі думкамі Барыс Адамовіч. — Ён увесь час расце. Адкуль толькі ў вас бяруцца сілы столькі будаваць? У нас, у Амерыцы, зараз, наадварот, застоў у будаўніцтве.

— А я тут першы раз, але таксама паспеў заўважыць, што ў вашай краіне многа будуюць, — сказаў яшчэ зусім малады хлопец. Калі мы пазнаёміліся, аказалася, што Андрэй Сісон прыехаў разам са сваім дзедам Андрэем Рыбаком.

Дзядуля вельмі многа раскаваў мне аб сваёй Радзіме, — сказаў Андрэй, — заўсёды гаварыць толькі добрае. Але ў нашай краіне аб Саветскім Саюзе можна пачуць і іншае. Мне захацелася самому ўбачыць праўду, і вось я прыехаў і пераканаўся, што дзядуля меў рацыю. Мне ўсё тут падабаецца і больш за ўсё людзі. Яны вельмі ветлівыя і добразычлівыя. Я многа даведаўся пра гісторыю вашай краіны і зразумеў, што ўсё, што гаворыцца ў нас аб «саветскай вайскавай пагрозе», хлусня. Саветскія людзі хочуць жыць у міры, гэта відаць адразу.

У час сустрэч з турыстамі часта закраналася гэта хваляючая тэма — вайна і мір. Нашых землякоў, як і ўсіх людзей цяжкага розуму, вельмі хваляе, якая будучыня чакае іх дзяцей, ці будуць яны шчасліва жыць пад мірным небам або ім давядзецца згарэць у агні ядзернага пажару. Але яшчэ не ўсе з іх ведаюць праўду, адкуль ідзе рэальная пагроза міру. У адной з размоў Фрэд Рычардс вы-

казаў сваю думку аб сучасным становішчы ў свеце.

— ЗША і Саветскі Саюз — дзве вялікія дзяржавы, — сказаў ён, — але нашы кіраўнікі вядуць сябе, як маленькія дзеці. Увесь час спрачаюцца адзін з адным і ніяк не могуць дагаварыцца. А народы хочуць жыць у міры.

— Тое, што ўсім народам трэба думаць аб тым, як захаваць мір, гэта правільна, — адказаў яму Міхаіл Брыло, — але я зусім не згодны з тым, што нашы кіраўнікі паводзяць сябе, як дзеці. Ва ўсякім выпадку аб кіраўніках Саветскага Саюза гэтага сказаць ніяк нельга. Адсколь мы заўсёды чуем толькі разумныя прапановы. Колькі самых розных мірных ініцыятыў было прапанавана Саветскім Саюзам за апошнія гады! Чаго варта толькі адна заява аб тым, што ён ніколі не прымяніць першым ядзернай зброі! На жаль, наша адміністрацыя пакідае ўсе гэтыя прапановы без адказу, а сама нарошчвае гонку ўзбраенняў. У ЗША шмат гавораць аб «пагрозе з Усходу». Але тут ніхто не думае каму-небудзь пагражаць. А што робяць Злучаныя Штаты? Па ўсяму свету раскіданы амерыканскія ваенныя базы, распрацоўваюцца ўсё новыя і новыя віды варварскай зброі, прыдумваюцца вар'яцкія планы «лакальных» і «абмежаваных» ядзерных войнаў. Дык хто сапраўды пагражае свету? Менавіта ЗША, і гэта сёння разумее ўсё больш людзей нават у самой нашай краіне.

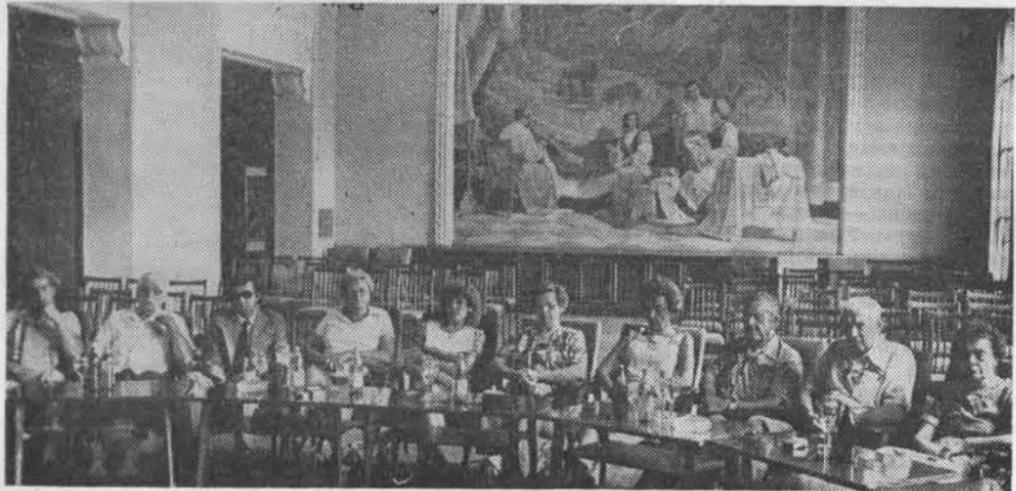
За пяць дзён турысты вельмі многа ўбачылі, і пры расставанні ўсе ўсхвалявана дзяліліся ўражаннямі. Я спытаў у сваёй старой знаёмай Лідзіі Мітэл, што ж ёй больш за ўсё запомнілася ў гэты прыезд.

— Кожны раз, калі я прыязджаю сюды, бачу што-небудзь новае. Мяне проста здзіўляе піянерскі лагер. У нашай краіне нічога падобнага не ўбачыш. Бо не дарма гавораць, што адзіны прывілеяваны клас у вашай краіне — гэта дзеці. Ім вы аддаеце ўсё самае лепшае.

Мне б хацелася, каб як мага больш амерыканскіх хлопчыкаў і дзяўчынак магло наведаць вашу краіну, пазнаёміцца і пасябраваць са сваімі саветскімі аднагодкамі, — сказала Лідзія. — Дзеці — наша будучыня. І калі пасябруюць дзеці, то будуць сябраваць і дарослыя. А сябрам заўсёды лягчэй зразумець адзін аднаго і захаваць мір на нашай планеце.

Сёння гэта галоўная.

НА ЗДЫМКУ: нашы землякі на прыёме ў Беларуска-амерыканскім таварыстве дружбы і культурнай сувязі з зарубежнымі краінамі.

ОДНА ИЗ КРУПНЕЙШИХ ОПЕРАЦИЙ

ВТОРОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ

КРАХ «ЦИТАДЕЛИ»

Сорок лет назад, летом 1943 года, развернулась Курская битва — одна из величайших битв второй мировой войны, во многом предопределившая её дальнейший ход и исход. В этой битве советские войска разгромили 30 немецко-фашистских дивизий, в том числе 7 танковых. Итоги Курской битвы получили огромный международный резонанс. Весь мир понял, что фашистская Германия поставлена перед катастрофой, что её окончательное поражение неминуемо.

«Надо рассматривать битву под Курском, — пишет известный французский историк полковник А. Костантини, — как одну из крупнейших операций второй мировой войны. Она закончилась беспрецедентным разгромом вермахта». Английский историк Дж. Джукс считает, что провал немецко-фашистского наступления под Курском «предопределил исход второй мировой войны», что после Курска «гитлеровские армии не могли уже оправиться и были вынуждены беспрерывно отступать вплоть до мая 1945 года».

Решающее значение Курской битвы вынуждены были признать и бывшие гитлеровские генералы. «В результате неудачи операции «Цитадель» мы потерпели решительное поражение», — писал Гудериан. В Курской битве «погибли лучшие части германской армии», — отмечал бывший начальник штаба 48-го танкового корпуса вермахта Ф. Меллентин. Американист журналист и историк Солсбери, говоря о Курской битве, признает: «Это, пожалуй, самая большая битва второй мировой войны и уже наверняка крупнейшее танковое сражение».

Однако есть немало авторов, которые искажают историю, преуменьшая значение Курской битвы во второй мировой войне, выдвигая, например, тезис, что операция немецких войск «Цитадель» носила ограниченный, локальный характер, поэтому её крах не может рассматриваться как факт стратегического значения.

Подобный вывод прямо противоречит реальной действительности. Подготовка операции «Цитадель», силы, сосредоточенные для её осуществления, свидетельствуют,

что своим наступлением под Курском гитлеровцы преследовали решительные, далеко идущие цели. Это была их отчаянная попытка разгромить главные силы Советской Армии, вернуть утраченную стратегическую инициативу, сохранить от распада фашистский блок и изменить ход войны в свою пользу.

В подписанном Гитлером оперативном приказе ставки вермахта № 6 о подготовке наступления под Курском подчеркивалось: «Каждый командир, каждый рядовой солдат обязан проникнуться сознанием решающего значения этого наступления. Победа под Курском должна явиться факелом для всего мира».

Приказ требовал использовать для наступления на Курскую дуге лучшие соединения, наилучшее оружие, лучших командиров, возможно большее количество боеприпасов. Ф. Меллентин признает, что «ни одно наступление не было так тщательно подготовлено, как это».

Под Курском враг сосредоточил 50 отборных дивизий, в том числе 14 танковых (около 70 процентов танков общего количества, находившихся на советско-германском фронте) и 2 моторизованные. Всего немецко-фашистская группировка насчитывала около 900 тысяч человек, до 10 тысяч орудий и минометов, почти 2 700 танков и самоходных штурмовых орудий, свыше 2 тысяч самолетов. Фашистское руководство направило под Курск почти все произведенные в Германии к июлю 1943 года новые танки типа «Пантера» и «Тигр» и самоходные орудия «Фердинанд», имевшие мощную броню.

Такая группировка не создается в целях «ограниченного наступления». Гитлеровское командование подготовило операцию большого стратегического размаха, но она была сорвана умелыми, героическими действиями Советской Армии.

Живучим приемом фальсификации истории Курской битвы является и бытующее во многих трудах буржуазных авторов утверждение о том, будто не Советская Армия сорвала немецкое наступление и нанесла вермахту сокрушительное поражение, а высадка англо-американских войск в Сицилии вынудила

«СОЖАЛЕЮ О ГОДАХ ЭМИГРАЦИИ»

«Я сожалею о 30-х годах эмиграции», — говорит Витаутас Альсейка, вернувшийся в родную Литву после скитаний по западным странам. Так и озаглавлено его интервью в сборнике «Почему мы вернулись на Родину. Свидетельства реэмигрантов» (Москва, 1983), который выпущен на русском и английском языках.

Кто еще представлен в книге? Бывший экзарх Русской православной церкви в США митрополит Вениамин, бывший политический деятель царской России Василий Шульгин, бывший заместитель военного министра Временного правительства генерал Виктор Яхонтов... Ученые Сергей Чахотин и Валерий Терещенко, писатели Алексей Толстой и Александр Куприн, скульпторы Сергей Коненков и Степан Эрзя, художник Иван Билибин и композитор Сергей Прокофьев, артист Александр Вертинский и кинорежиссер Арман Манарян...

Что же повлекло эти люди разных

ВОСПОМИНАНИЯ И РАЗМЫШЛЕНИЯ СОВЕТСКИХ РЕПАТРИАНТОВ

национальностей, возрастов, взглядов и судеб? Вот лишь некоторые из свидетельств, собранных в книге, число которых легко умножить: реэмигрантов в СССР — многие сотни тысяч.

«ОКТЯБРЬСКАЯ РЕВОЛЮЦИЯ ДАЛА МНЕ ВСЕ»

«Если здесь, за границей, есть люди, которым я близок, мои слова — к вам, — обращался к соотечественникам-эмигрантам через берлинскую «Накануне» 27.07.1923 граф Алексей Толстой перед возвращением в СССР. — Я еду на радость? О нет: России предстоят нелегкие времена. Снова ее охватывает круговая волна ненависти... Но победа будет за теми, в ком пафос правды и справедливости, — за Россией, за народом и классами, которые пойдут с ней, поверят в зарю новой жизни».

«Октябрьская революция как художнику мне дала все, — заявил А. Н. Толстой в интервью «Литературной газете» 10.01.1933, в день своего 50-летия. — Мой творческий багаж за 10 лет до Октября составлял 4 тома прозы, за 15 последних лет я написал 11 томов наиболее значительных моих произведений. До 1917 года я не знал, для кого пишу (годовой тираж моих книг, кстати, был в лучшем случае 3 000 экземпляров), с трудом находил тему для романа и для рассказа. Теперь я задумываюсь, как мало осталось жить и как мало сил в одной жизни, чтобы справиться с замечательными темами нашей великой эпохи».

Всемирно известный писатель, чьи книги изданы многомиллионными тиражами на разных языках, лауреат Государственной премии СССР, действительный член Академии наук СССР, видный общественный дея-

тель... Таким вошел в историю СССР Алексей Толстой (1882—1945).

«Все лучшее, принадлежащее моему роду, создано на российской земле... В США я, конечно же, не имел возможностей для осуществления своих монументальных замыслов», — признавался Сергей Коненков (1874—1971), автор более чем 150 скульптур, лауреат Государственной премии СССР. И еще: «Возвратившись в СССР, я ни минуты не чувствовал себя иностранцем. Все вокруг — и хорошее, и плохое, и радостное веселье, и тяжелое горе — было моим... Страшной смертной платой оплачена наша победа над германским фашизмом. Но свобода Родины, но завоеванный народом в 1917 году социальный строй остались нашим достоянием навсегда».

«Почему вы, бывший русский генерал, столь просоветски настроены и поддерживаете своими выступлениями и книгами новый режим у себя в стране?» — спросил у Виктора Яхон-

гитлеровское командование «внезапно прекратить» операцию «Цитадель».

Да, высадка союзников в Сицилии ухудшила стратегические позиции Германии, но она не могла оказать и не оказала сколь-нибудь заметного влияния на ход сражения под Курском. Тем более, нет никаких оснований рассматривать ее как открытие в Европе второго фронта, до которого, как известно, было еще далеко.

10 июля, сразу после высадки союзников в Сицилии, из ставки Гитлера последовало указание, что операция «Цитадель» будет продолжаться. На следующий день фашистские войска предпринимают новые усилия, чтобы прорваться к Курску. Они меняют направление главных ударов, бросают в бой новые танковые соединения, но успеха не достигают. 12 июля советские войска Западного и Брянского фронтов перешли в контрнаступление на Орловском плацдарме, а Воронежский фронт нанес контрудар под Прохоровкой и по левому флангу ударной группировки противника, пытавшегося прорваться к Курску с юга.

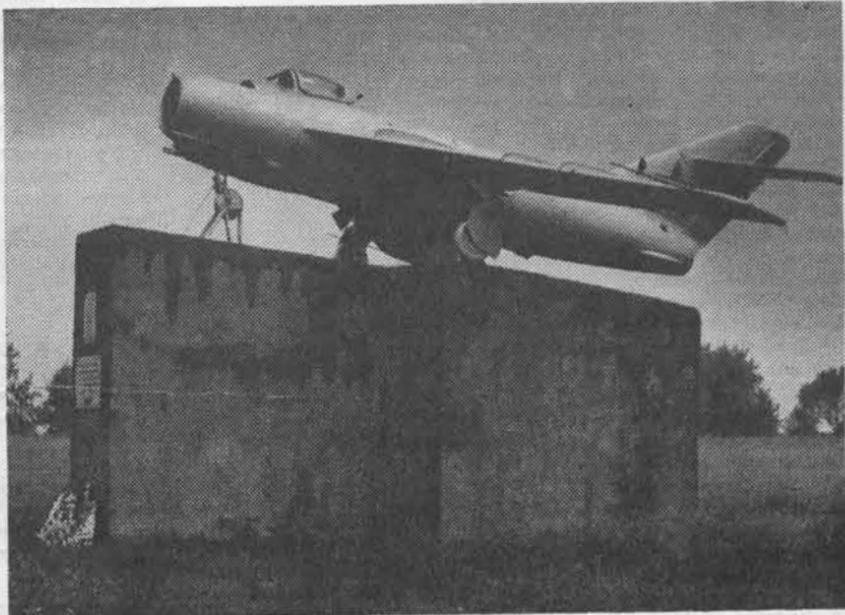
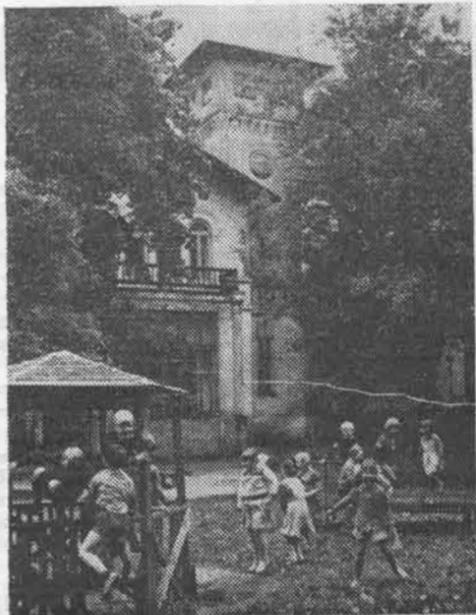
В итоге произошло резкое изменение обстановки на Курско-Орловской дуге, четко обозначилось кризисное положение немецко-фашистских войск. Группа армий «Центр» под ударами советских войск вынуждена была отказаться от наступательных действий и перейти к обороне.

Что же касается окончательного решения о прекращении операции «Цитадель» и о переходе к обороне по всей линии Харьков-Орел, то оно сформировалось в ставке вермахта лишь 19 июля 1943 года, когда возникла реальная угроза окружения советскими войсками орловской группировки гитлеровцев.

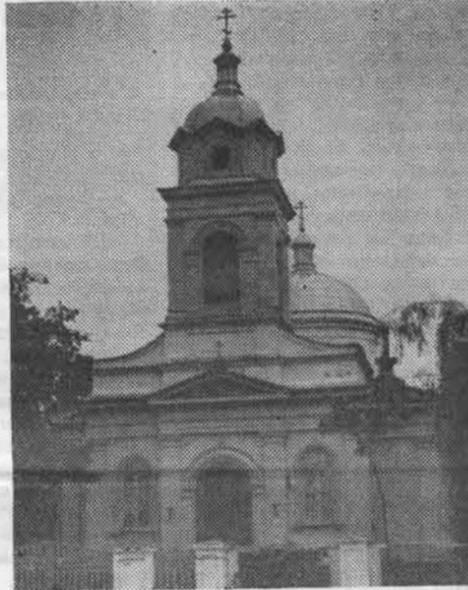
Советско-германский фронт все это время, несмотря на высадку союзников в Сицилии, продолжал сковывать и перемалывать основные силы нацистской Германии. Здесь находилось 72 процента ее действующей армии. Именно это обстоятельство помогло союзникам довольно легко высидеться в Сицилии, а начавшееся наступление Советской Армии на Курской дуге сорвало план гитлеровцев перебросить несколько дивизий в Италию.

Победа советских войск в Курской битве, разгромивших отборную стратегическую группировку вермахта, убедительно доказала превосходство советской военной стратегии, оперативного искусства и тактики над военным искусством немецко-фашистской армии.

Анатолий ЯКУШЕВСКИЙ,
кандидат исторических наук.
(АПН).

II. ЁСЦЬ ТАКІ ГАРАДОК

Не лепшым было і становішча сялян. Памешчыкі аднялі ў іх зямлю. Широка прымяняліся паўпрыгонныя метады эксплуатацыі. Антон Рудкевіч адчуў гэта на сабе. Лістападам клаліся розныя падатковыя дакументы на стол пружаніна: за тое плаці і за гэта плаці. Нясі ды нясі падаткі то ў магістрат, то ў староства. Нават нешматлікія беларускія школы паступова закрываліся. Польская буржуазная прапаганда нахабна ўкладвала ў галовы людзей, што землі гэтыя ніякія не беларускія... Усё гэта было. А сёння... Сёння Пружаны — сучасны горад, які жыве і пра-

цуе, пашырае свае межы, прыгажэ з кожным годам. Широка вуліцы з шматпавярховымі будынкамі патапаюць у зеляніне дрэў. Прамысловых прадпрыемстваў тут няшмат — усяго некалькі заводаў. Але працы хапае ўсім. Прадукцыя мясцовых агародніна-кансервавага і масласырзаводаў добра вядома ў рэспубліцы і краіне. Таксама славіцца лён, які перапрацоўваюць тут.

Прыкладна палова жыхароў Пружан — людзі маладыя. Многія з іх працуюць, большасць — вучыцца. У горадзе чатыры сярэднія школы, саўгас-тэхнікум, які рых-

туе спецыялістаў для сельскай гаспадаркі. Па ўсёй рэспубліцы працуюць яго выхаванцы.

Вялікі клопат аб самых маленькіх жыхарах Пружан. Для іх — сем дзіцячых садоў, казачныя гарадкі і пляцоўкі для гульні ў жылых масівах, кветкі.

Да помнікаў мінулага тут ставяцца вельмі ашчадна. У цэнтры горада захаваліся так званыя Пружанскія крамы, якія былі пабудаваны яшчэ ў 1896 годзе. За дзяржаўныя сродкі помнік архітэктуры рэстаўрыраваны, і тут размясцілася гандлёвая прадпрыемства. Культываваная пабудова другой паловы

XIX стагоддзя — сабор Аляксандра Неўскага — дзейнічае і па сёння. Так што побач з новым выдатна ўжываецца і старое.

НА ЗДЫМКАХ: былая гарадская сядзіба, а сёння — дзіцячы сад; гэты помнік узведзены ў гонар лётчыкаў 33-га знішчальнага авіяпалка, якія ў першы дзень вайны збілі над Пружанамі пяць варожых самалётаў; у мемарыяльным музеі ўраджэнка Пружаншчыны Героя Сацыялістычнай Працы, народнага артыста СССР Рыгора ШЫРМЫ; сабор Аляксандра Неўскага.

Фота С. КРЫЦКАГА.

това сенатор Джеймс Истланд в комиссии по расследованию антиамериканской деятельности в разгар маккартизма в США. Яхонтов ответил: «Горжусь свершениями моего народа и преклоняюсь перед социальным строем, обеспечившим России достойное место среди других стран». И добавил: «Напряженные отношения между СССР и США, бывшими союзниками в период второй мировой войны, не вечны, сотрудничество русских и американцев — в интересах обеих держав, всех народов».

Вернувшись в СССР после почти 60-летнего пребывания на чужбине В. Яхонтов был награжден в 1976 году орденом Дружбы народов. «Ученый. Писатель. Патриот. Виктор Александрович Яхонтов. 1881—1978», — высечено на памятнике бывшему царскому офицеру, погребенному в Александро-Невской лавре в Ленинграде.

«РАЗОЧАРОВАНИЕ ЖИЗНЬЮ В СТРАНАХ ЗАПАДА»

«Ни в Австрии, ни в Западной Германии, ни в США, где позднее ока-

зался, я не мог устроиться по специальности, — вспоминает юрист и журналист Витаутас Альсейка, автор книг «Три десятилетия в эмиграции» (Вильнюс, 1977) и «Америка и Америка» (Вильнюс, 1983). — Приходилось делать все, чтобы заработать на кусок хлеба: мыл посуду в ресторане, работал грузчиком, даже убирал в море. Жил одиноко, жениться не решился из-за вечной неустойчивости. Друзей у меня тоже не было ни среди местного населения, не очень склонного к общению, ни среди литовцев-эмигрантов».

Выпускник Каунасского университета Витаутас Альсейка до эмиграции служил в Министерстве иностранных дел буржуазной Литвы, затем в адвокатуре Вильнюса. Когда советские войска освобождали Прибалтику от немецко-фашистских оккупантов, бежал на Запад (1944 год). После долгих метаний неожиданно «сделал карьеру» в эмигрантском «Главном комитете освобождения Литвы» (ФРГ).

«Решение порвать с реакционной литовской организацией и вернуться на Родину не было внезапным. Оно

назревало постепенно, как и мое разочарование жизнью в странах Запада, — продолжает Альсейка, поясняя, — эта организация вела активную антисоветскую деятельность, занималась провокациями, всячески пыталась помешать литовским эмигрантам общаться с Советской Литвой».

Поворот в сознании Альсейки довершило посещение Литвы в 1970 году. Впечатляла разница в положении литовцев на Родине и на чужбине: на Западе они в массе своей остались «неустойчивыми», не найдя достойного применения своим способностям, распрощившись с былыми чаяниями, надеждами. В 1972 году Альсейка вернулся в СССР. Сейчас уже почти закончил третью книгу — «15 республик СССР», отрывки из нее опубликовал в 25 номерах вильнюсских «Вечерних новостей» на литовском языке. Много путешествует: «Побывал во всех союзных республиках, плывал на теплоходе по Волге от Москвы до Астрахани, собираюсь побывать в Сибири...»

«Я так «приспособился» к советскому образу жизни, что когда в 1972 и 1976 годах снова оказался в Пари-

же, Женеве и Вене, то уже никак не мог приспособиться к тамошней жизни, и все мне уже не нравилось, что нравилось когда-то», — говорит участник Сопротивления, кавалер ордена Почетного Легиона и других французских наград Владимир Сосинский, проживший на чужбине 40 лет.

Подобных высказываний в сборнике немало. Вот резкое их анализа в предисловии: «Поворот в сторону России многих эмигрантов склонны объяснять ностальгией... Есть, мол, вечная Россия, Россия берез и церквей, а кроме того, отдельно существует какая-то Советская власть, какой-то социализм. Тот миф культивировался упорно. Но он рухнул... Все трезвые и честные эмигранты осознали, что, только став советской, Россия обрела истинное величие, достойное ее нелегкой и славной истории. И они потянулись в родную страну... Вкусив жизни буржуазной и нередко отнюдь не бедствуя за рубежом, они предпочли социалистический образ жизни».

Лев БОБРОВ,
обозреватель АПН.

[Заканчэнне.

Пачатак у № 29.]

Я — што рабіць? І падумаць не паспела, прыцэлілася і выстраліла. У жарабяці ногі падагнуліся, звалілася на бок. І тоненька-тоненька, вецер да-не-с, жаркала.

Гэта потым да мяне дайшло: навошта я так зрабіла? Такое прыгожае, а я яго на «прыварак!» За спіной, чуо, нехта ўсхліпае. Азірнулася, а гэта новенькая.

— Чаго ты? — пытаю.

— Жарабяці шкада... — і поўныя вочы слёз.

— Ах-ах-ах! Якая тонкая натура! А мы ўсе тры галодныя! Шкада, бо яшчэ нікога не пахавала... Не ведаеш, што такое адмахаць за дзень трыццаць кіламетраў з поўнай амуніцыяй ды яшчэ галоднай... Спачатку фрыца трэба выгнаць, а потым перажываць будзем!..

Гляджу на салдат, яны ж толькі што мяне падахочвалі, крычалі, прасілі... Ніхто на мяне не глядзіць, кожны ўткнуўся і сваёй справай займаецца. І мне што хочаш, тое і рабі. Хоць садзіся ды плач. Нібы жывадзёрка нейкая, быццам мне каго хочаш забіць нічога не абыходзіць. А я з маленства ўсё жывое любіла. У нас, я ўжо ў школу хадзіла, карова захварэла, і яе прырэзалі, дык я два дні плакала. Мама баялася, каб са мной чаго не здарылася, гэтак плакала. А тут — бац! — і пальнула па безабаронным жарабяці...

Увесь дзень была сама не свая. Усяго перадумала: і што праўду дзяўчаты кажуць — нам бы раджаць, а не забіваць. Хоць бы хутэй гэта праклятая вайна скончылася...

Прыйшлі мы ўвечары, нясуць нам вячэру.

Салдаты: — Ну, маладзец снайпер...

Сёння мяса ў катле ёсць...

Паставілі нам кацялкі і пайшлі. А дзяўчаты мае сядзяць, да вячэры не дэкранаюцца. Я зраэзумела, у чым справа, — у слёзы ды з зямлянкай... Дзяўчаты за мной, пачалі ў адзін голас сужацца. Пахалалі свае кацялкі і давай есці. Во як было...

Уночы ў нас, вядома, размовы. Пра што мы маглі гаварыць? Вядома, пра тэхніку, кожны пра маму сваю расказваў, у каго бацька ці браты ваявалі. І пра тое, кім мы будзем пасля вайны. І як мы выйдзем замуж, і ці будуць мужы нас любіць. Капітан наш смяяўся, кажаў:

— Эх, дзеўкі! Усім вы харошыя, але пасля вайны пабаяцца жаніцца з вамі. Рука меткая, талеркай запусціш у лоб ды заб'еш.

Нібы жартаваў, а выйшла, што праўду казаў. Я мужа на фронце сустрэла, у адным палку мы былі. У яго два раненні, кантузія. Ён гэтае жыццё, гэтую абстаноўку франтавую ведае, і што ў мяне нервы, яму не трэба расказваць. Калі я і пагавару на павышаных тонах, дык ён або не заўважыць, або адмаўчыцца. А ў дзяўчат нашых у многіх не склалася жыццё, у сябровак маіх... Оля Озерова ў Ашхабадзе, Роза Шалева ў Яраслаўлі... Адна і другую выгадавалі дачок, але сям'і няма. Давалосся ім развесціся. Гэта, вядома, вайна...

А што вам яшчэ раскажу... Ну, дэмабілізавалі мяне, прыхала я ў Маскву. А ад Масквы да нас яшчэ ехаць і некалькі кіламетраў пехатой ісці. Гэта цяпер там метро, а тады былі вішнёвыя сады, глыбокія равы. Адзін роў вельмі вялікі, мне цераз яго трэба было ісці. А ўжо змяркалася, пакуль я даехала туды. Вядома, я цераз гэты роў баялася ісці. Стаю і не ведаю, што рабіць: ці мне вярнуцца і чакаць дня, ці набрацца адвагі ды пайсці. Але бяюся, і ўсё!.. Цяпер падумаць, дык смешна, — фронт прайшла, чаго толькі ні наглядзелася: і смярцей, і рознага, а тут роў перайсці страшна. Аказваецца, вайна нічога ўва мне не змяніла.

На маё шчасце, ехала грузавая машына. Я думаю — прагаласю.

Шафёр спыніўся.

— Мне да Дзякоўскага, — кажу.

Я — у кабіну, ён мой чамадан у кузаў, і паехалі. Бачыць, што на мне форма, медалі, ордэн, пытае:

— Колькі фашыстаў забіла?

— Семдзсят пяць, — кажу.

Ён крыху са смяшком:

— Маніш, можа і ў вочы ніводнага не бачыла?

А я тут яго пазнала:

— Колька Чыжоў? Ці ты гэта? Памятаеш, я табе піянерскі гальштук завязвала?.. — Адзін час да вайны я працавала ў сваёй школе піянерважатай.

— Маруся, ты?

— Я...

— Праўда? — затармазіў машыну.

— Дадому хоць давязі, што ты пасярод дарогі тармазіш? — У мяне слёзы на вочы набеглі, бачу — у яго таксама. Такая сустрэча!

Як пад'ехалі да дому, ён па-

было гэтых слоў: «Адтуль, калі нават жывы прыйдзеш, душа балець будзе. Цяпер думаю, лепей бы ў нагу ці ў руку параніла, хай бы цела балела. А то душа... Вельмі баліць... Мы ж маладзенькія зусім пайшлі... Дзяўчаты...»

І яшчэ застаецца ў памяці, што пасляваенная прафесія ў Марыі Іванаўны — самая звычайная, што ні ёсць жаночая. Яна — бухгалтар. «Усё жыццё костачкамі на лічальніках страляла!»

«МЫ НЕ СТРАЛЯЛІ...»

Але на вайне не толькі страляюць, бамбяць, ходзяць урукапашную, капаюць траншэі — там яшчэ мыюць бялізну, вараць кашу, пякуць хлеб.

ляюць, што яны зрабілі. Жывуць з перакананнем, што былі ў іх «негераічныя пасады», маўляў, і на вайне рабілі тое, што спакон вякоў жанчына рабіць павінна: «апатвалі, абшывалі, кармілі мужыка». Толькі ж без іхніх «негераічных пасадаў» перамогі таксама не было б.

У Кіеве пазнаёмілася я з Валянцінай Кузьмінчнай Баршчэўскай. Тое, што яна раскавала, падалося мне настолькі цікавым, аб'ядноўваючым усіх, хто «ваяваў не страляючы», што я прыводжу яго поўнаасцю, не баючыся многіх паўтораў. Паўторы гэтыя як тут, так і ў іншых расказах часта патрэбны. Не заўсёды можна зразумець пачуцці, стан чалавека ў сярэдзіне вайны, у канцы вайны, калі не ведаеш, кім ён быў да вайны, які быў. Бо гэта ж неаднолькава: было табе семнаццаць-васемнаццаць гадоў

зьялёныя спадніцы, і хлопцы: «Падумаеш, прачкі...» Мае дзяўчаты ледзь не плачуць:

— Нампаліт, глядзіце...

— Нічога, мы ім адпомсцім...

І мы дагаварыліся. Увечары мае дзяўчаты прыбіраюцца ва ўсё, што ў іх ёсць лепшае, ідуць на лужок. Адна наша дзяўчына грае на гармоніку, а другія танцуюць. Дагаварыліся ні з адным лётчыкам не танцаваць. Тыя падыходзяць, а дзяўчаты ні з кім не ідуць: увесце вечар адна з адной танцавалі. Тыя маліць пачалі: «Адзін дурань сказаў, а вы на ўсіх пакрыўдзіліся...»

Вольнанаёмных наогул не належаў саджаць на гаўптвахту, але што ты зробіш, калі сто дзяўчат разам? У мяне ў адзінаццаць адбой — і ўсё. Тагася старалася ўчыць — ну, дзяўчаты ёсць дзяўчаты. Я саджала іх на гаўптвахту. Аднойчы прыехала начальства, а ў мяне двое сядзяць.

— Як гэта так? Вольнанаёмных саджаеце на гаўптвахту? — пытаюць у мяне.

Я спакойна кажу:

— Пішыце, таварыш палкоўнік, рапарт камандаванню. Ва-ша справа. Але я павінна змагацца за дысцыпліну. І ў мяне ўзорны парадак.

З тым яны і паехалі.

Дысцыпліна была строга. Неяк сустрэла я аднаго капітана — праходзіў паўз мой дом, і я выходжу.

Ён ажно спыніўся:

— Божа мой! Вы выйшлі адсюль, а ці ведаеце, хто тут жыве?

— Ведаю, — кажу.

— Тут жа нампаліт жыве, вы ведаеце, якая яна злосная?

— Божа мой! Яна ж ніколі не ўсміхаецца, такая сярдзітая. — А вы хацелі б з ёю пазнаёміцца?

— Божа мой! Не!

А я і прызнаюся:

— Дык будзем знаёмы, я — нампаліт!

— Не можа быць! Пра яе мне раскавалі...

Восьмае сакавіка сорак пятага года. Мы зрабілі свята. Мае дзяўчаты выходзяць з памяшкання і раптам бачаць: з лесу ідуць два немцы. Валакуць за сабой аўтаматы... Параненыя. Мае дзяўчаты абкружылі іх і ўзялі ў палон.

Ну, я, як нампаліт, вядома, напісала ў данясенні, што сёння, восьмага сакавіка, прачкі ўзялі ў палон двух немцаў.

Назаўтра ў нас была нарада камандзіраў, і начальнік паліт-аддзела першым чынам кажа: — Ну, таварышы, я хачу вас парадаваць: хутка канец вайны. Учора прачкі з 21-га палка паліт-аддзела ўзялі ў палон двух немцаў...

Пакуль ішла вайна, нас не ўзнагароджвалі, а як скончылася, мне сказалі: «Узнагародзьце двух чалавек». Я абуралася, узяла слова. Кажу, што я нампаліт паліт-аддзела, што дзяўчаты мае сапраўдныя героі. У мяне пытаюць:

— Можце вы да заўтрашняга дня прадставіць узнагародны матэрыял? Пакуль у нас не забралі права ўзнагароджваць, мы яшчэ ўзнагародзім...

І я ноч сядзела над спісамі. Многія дзяўчаты атрымалі медалі «За баявыя заслугі», а адну прачку ўзнагародзілі ордэнам Чырвонай Зоркі. Яна была самая лепшая прачка. Была вала, усе ўжо без сіл, падаюць, а яна ўсё працуе. Гэта была пажылая жанчына...

Высокая, прамая, як старое, але зьялёнае дрэва. Густы, крыху па-мужчынску хрыплаваты голас. Выкладвае перада мной стос пісем:

— Ад маіх дзяўчат... Каму з кватэрай трэба памагчы, каму з пуцёўкай, каму тэлефон паставіць. Пішу на начальству, даказваю. Адзін вялікі чын мяне прыняць не захачаў: «Я думаю, вы за заслужанага франтавіка стараецца, а вы за нейкую прачку...» Я яму кажу: «Хай вам жонка тыдзень не будзе варыць есці і не стане бялізны мыць — я пагляджу, які вы будзеце». Прыняў...

Яна па-ранейшаму — камісар.

КАЛІ І ЖАНЧЫНЫ ВАЯВАЛІ...

РАЗДЗЕЛЫ З ДОКУМЕНТАЛЬНАЙ КНІГІ

бег з чамаданам да маёй маці:

— Хутчэй, я вам дачку прывезі!

«...Я што яшчэ памятаю... Вось паслухайце... Колькі была вайна, вельмі доўга... Ні птушак, ні кветак не памятаю... Яны, вядома ж, былі, але я іх не памятаю... Дзіўна, праўда?..»

Мы толькі нядаўна, гадоў васьм назад, нашу Машачку Алхімаву знайшлі... Параніла камандзіра артдывізіёна, яна папаўзла яго ратаваць. І перад ёю разарваўся снарад. Камандзір загінуў, яна не паспела яго выратаваць, і ёй абедзве нагі раскрышыла. Мы яе неслі ў медсанбат, а яна прасіла:

«Дзяўчаты, прыстрэльце мяне... Каму я такая буду патрэбна?..»

Так прасіла, так прасіла... Яе адправілі ў шпіталь, а мы далей пайшлі, у наступленне. След яе згубіўся, мы не ведалі, дзе яна, што з ёю. І куды толькі ні пісалі, нам ніхто не мог адказаць. Памагі нам следы 73-й школы горада Масквы. Яны знайшлі яе ў доме інвалідаў. Усе гэтыя гады яна па шпіталях вандравала, ёй дзiesiąткі аперацый зрабілі. Яна маці сваёй не прызналася, што жывая, дзе яна. Узяўлаце? Мы яе прывезлі на нашу сустрэчу. Яна сядзела ў прэзідыуме і плакала. Потым яе звалі з маці... Праз трыццаць гадоў яны сустрэліся...

Фізічна адчуваю матэрыяльнасць болю, што жыве ў гэтай маленькай, захутанай у стары плед жанчыне. А раней, што ж было раней? У кожнага ж з нас свой рахунак да вайны. Адзінаццаць чалавек недалічыўся мой род: украінскі дзед Аляксандр, матчын бацька, ляжыць недзе ў Венгрыі, беларуская бабуля Марыя, бацькава маці, памерла ў партызанскую блакаду ад голаду і тыфу, дзве сям'і далёкіх родзічаў разам з дзецьмі фашысты спалілі ў хляве ў маёй роднай вёсцы Камаровічы Петрыкаўскага раёна, бацькаў брат Іван прапаў без вестак у сорак першым...

Раней было толькі веданне, якое эмацыянальна ажывала тады, калі я перагортвала старыя сямейныя альбомы. Што-сьці знаёмае, роднае ў абліччах так непапраўна знікшых людзей працінала сэрца, але чамусьці гэтае пачуццё не даходзіла да ўсвядомленага болю. Аказваецца, патрэбна было слова. Менавіта гэтая сустрэча.

— Дочка... — скажа Марыя Іванаўна мне на развітанне, працягнуўшы наперад гарачыя рукі. Прызнала... Благавіла... Я іду. Мне цяпер не вярнуцца да сябе ранейшай, калі не

«Там горы нашай бабскай работы», — сказала адна з жанчын, санітарка Аляксандра Іосіфаўна МІШУЦІНА. Каб салдат добра ваяваў, яго трэба апрануць, абуць, накарміць, інакш гэта будзе дрэнны салдат. У ваеннай гісторыі нямала прыкладаў, калі бруднае і галоднае войска цярпела паражэнне толькі таму, што яно бруднае і галоднае. У чыстай кашулі і смерць прыгожая.

Наперадзе ішла армія, а за ёю — «другі фронт»: прачкі, хлебпекі, повары.

...Здзіўлена і разгублена сустрэла мяне Аляксандра Сямёнаўна МАСКОўСКАЯ, у вайну радавая, повар. «Мы ж не стралялі... Я не страляла... Кашу салдатам варыла. За гэта далі медаль. Я пра яго і не ўспамінаю, хіба я ваявала? Кажу вам: кашу варыла, салдацкі суп...»

Там жа, на Любаншчыне, у гарадскім пасёлку Урзчча, я адшукала Марыю Сцяпанаву Дзятку і Ганну Захараўну Горлач. Абедзве ўжо на пенсіі, гадуець унукаў. Расказваюць каратка, нібы апраўдваючыся, што вось, маўляў, нічога асаблівага ў іхнім жыцці не было, а чалавек у гэтку далеч дабраўся. Усё наравілі мяне адправіць да мясцовай знакамітасці: «У Хведаровіча медалёў пуд, два ордэны Славы...» Карэспандэнты да яго «едуць і едуць». Найбольшым козырам выступаўліся не карэспандэнты, якія нават з Мінска едуць, а тое, што сам старшыня калгаса да Хведаровіча ў Дзень Перамогі заходзіць, віншуе.

Марыя Сцяпанаву Дзятку, радавая, палявы лазнева-пальны атрад: «...Мыла бялізну... Праз усю вайну мыла... Бялізну прывязуць... халаты белыя. Ну, гэтыя, што маскіровачныя, яны ў крыві, не белыя, а чырвоныя... Гімнасцёрка без рукава, і дзірка на ўсю грудзіну... Слязьмі адмываеш і ў слязах палашчаш... Што ўжо слёз бабскіх у гэту вайну было...»

Ганна Захараўна ГОРЛАЧ, радавая, палявы лазнева-пальны атрад:

«...Мы аправалі салдат, аправалі, абглажвалі. Якое маё геройства? Мыла, начоўкі... На фурманках ехалі, мала дзе цягніком. Можна сказаць, пехатой да самага Берліна дайшлі... І калі гэтак успомніць — усё, што было трэба, рабілі: параненыя памагалі цягаць, на Дняпры снарады падносілі, бо нельга было падвезці. На руках дастаўлялі за некалькі кіламетраў...»

Яны, здаецца, і не ўсведам-

або дваццаць, трыццаць; дзяўчынкі пайшла або сталай жанчынай, і якая ўжо штосьці зразумела ў жыцці і ў людзях.

Калі Валянціна Кузьмінчна Баршчэўская ішла на вайну, ёй было дваццаць пяць гадоў. Яна некалькі разоў мне пра гэта паўтарае: «Я ўжо многае зразумела».

Валянціна Кузьмінчна БАРШЧЭЎСКАЯ, лейтэнант, нампаліт палкавага палітнага атрада:

«...Да вайны я працавала ў дзіцячым доме для іспанскіх дзяцей, якіх прывезлі да нас у Кіев у трыццаць сёмым годзе. Вывучыла іспанскую мову і была выхавальцай.

Першага мая я выйшла замуж, а 22 чэрвеня пачалася вайна. Памятаю, як наляцелі першыя нямецкія самалёты. Мы не ведалі, што рабіць, а іспанскія дзеці пачалі капаць у двары акопы. Яны ўжо ўсё ведалі. Іх адправілі ў тыл, а я выехала ў Пензенскую вобласць. Мне далі заданне — арганізаваць курсы медсясцёр. Да канца сорак першага года я сама прымала экзамены на гэтых курсах, бо ўсе ўрачы пайшлі на фронт. Выдала дакументы і таксама папрасілася на фронт. Накіравалі пад Сталінград. Там сярэд дзяўчат у была самая старэйшая. Соні Удругавай (мы і цяпер з ёю дружым) тады было шаснаццаць гадоў, яна скончыла толькі дзевяць класаў і вось гэтыя медыцынскія курсы. Тры дні прайшло, як мы ўжо на фронце, і вось бачу — Соня сядзіць у лесе і плача. Падыходжу.

— Сонечка, ну чаго ж ты плачаш?

— Як ты не разумеш: я тры дні мамы не бачыла... — адказала яна мне.

Калі я цяпер той выпадок ёй успомню, яна смяецца... Бывала, едзем на фурманках: ляжачы тазы, тырчаць начоўкі, самавары грэць ваду, а зверху сядзяць дзяўчаты ў чырвоных, зьялёных, сініх, шэрых спадніцах. Ну, і ўсе смяяліся: «Вунь паехала палітнае войска!» А мяне звалі «прачкі камісар». Палітнае ўжо мы мелі форму, «прыбархліліся», як казалі.

Працавалі вельмі цяжка. Так, мы прыходзім, даюць нам адну якую-небудзь хату, дом ці зямлянку. Мы там мыем бялізну, а перш чым сушыць яе, прапіваем мылам «К», каб вошай не было. Яно вельмі смярдзючае, такі смурод жахлівы тады ў хаце, а мы там бялізну тую і сушым, і самі спім тут жа.

Дзяўчаты слухалі мяне. Прыязджае аднойчы туды, дзе стаяць лётчыкі, цэлая часць... Ubачылі нас, тыя чырвоныя,

ФАЛЬКЛОР БЕЛАРУСКАГА ПАЛЕССЯ

У МУЗЫЧНЫ АТЛАС НАРОДАЎ СВЕТУ

Прыгадваю 1971 год. У Маскве тады праходзіў VII міжнародны музычны кангрэс. У Калоннай зале Дома Саюзаў і ў ДOME літаратара выдатны музыканты свету ўпершыню пачулі беларускую народную песню ў яе натуральным гучанні ад саміх яе носьбітаў — палескіх спевакоў з далёкіх вёсак Тураўшчыны і Піншчыны. У вялікім канцэрце выступілі майстры народнага спеву: тонежскі гурт з яго запявалам пастухом Сцяпанам Дубейкам, клятнянскі гурт з падводкай-падгалоскам лесніком Алесем Каранчуком, букчанскі гурт з падводкай даярчай Фаніай Алесіч.

Іх выступленне зрабіла такое ўражанне на прадстаўнікоў Міжнароднага інстытута музыказнаўства, што неўзабаве да нас, вучоных-фалькларыстаў з Беларусі, звярнуўся афіцыйны прадстаўнік ЮНЕСКА Алан Даніэлу з прапановай падрыхтаваць матэрыялы для грамплацінкі з запісам аўтэнтчнага фальклору Беларусі для калекцыі ЮНЕСКА.

Тады ж спецыялісты-музыказнаўцы выказалі жаданне пагутарыць з беларускімі спевакамі. Сустрэча адбылася. Амерыканскі прафесар музыкі Алан Ломак нават гутарку з тонежскай спявачкай Ганнай Вянгурай спрабаваў запісваць нотамі, бо надзвычай уразіла яго напеўнасць і мілагучнасць самой мовы палешчукоў.

Неўзабаве пасля той сустрэчы ў Маскве мы атрымалі па лініі ЮНЕСКА прапанову аб уключэнні беларускага фальклору ў «Музычны атлас народаў свету». З таго часу і пачалася работа па запісу народных спевакоў і музыкантаў спецыяльна для грамплацінкі. Я таксама ўдзельнічала разам з інструменталістам І. Назінай і гукарэжысёрам Э. Мартэнсам у зборы матэрыялаў.

Песні і найгрышы запісвалі ад тых спевакоў і музыкантаў, з якімі працавалі ўжо раней у час фальклорных экспедыцый. Гэта «гурты» спевакоў з вёсак Тонеж, Букча і Глушкавічы Лельчыцкага, Клятнян Пінскага, Сямігосцевічы і Вяленічы Столінскага раёнаў, інструментальныя ансамблі з вёскі Гарадзец Столінскага раёна і гарадскага пасёлка Лельчыцы; таксама салісты — спевакі Кацярына Дорах з Вяленічаў, Хрысціна Дарашэвіч з Тонежа, скрыпач Міхась Шкадун і дудар Васіль Швед з Глушкавічаў, выканаўцы на жалейцы-«пышчыку» і дудачцы-«свісцёле» Іван Пышуха.

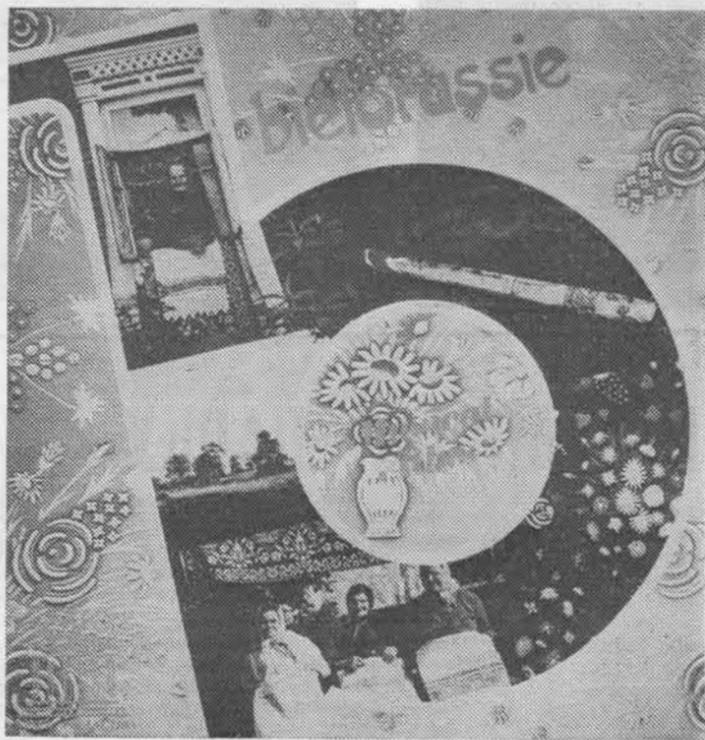
Усе запісы рабілі не ў студыі, а дзе звычайна пляюць свае песні народныя выканаўцы: у лесе, у полі, на лузе,

ля рэчкі — каб выкананне іх было як мага больш натуральнае.

Можна ўзнікнуць пытанне, чаму пры падрыхтоўцы грамплацінкі беларускага фальклору мы спыніліся менавіта на Палессі. Паводле музычных прыкмет, на тэрыторыі Беларусі можна выдзеліць пяць музычна-этнаграфічных зон: паўднёвую — Палессе, паўночную — Паазер'е, усходнюю — Магілёўшчыну, заходнюю — Гродзеншчыну, цэнтральную — Міншчыну. Кожная з іх па-свойму цікавая і адметная сваімі музычнымі традыцыямі. Але ўсе пяць зон на адной плацінцы, разлічанай на 50 мінут гучання, немагчыма прадставіць з дастатковай паўнатай. А даваць з кожнай зоны толькі па 5—7 узораў песень і найгрышаў не хацелася. Тут патрэбен быў не механічны набор узораў, а прафесійна прадуманае раскрыццё сглыбаваных традыцыйнага музычнага мастацтва. Мы аддалі перавагу Палессю, дзе гэта традыцыйная сістэма прадстаўлена найбольш шматпланова: тут і развітая традыцыя сольных імпрывізацый з прыхлывымі «выкрутасамі» голасу, і першароднае гучанне старажытнага харавога спеву з «пералівамі».

Менавіта на Палессі асаблівае развіццё набыла і народная традыцыя «голаснага спеву», гэта значыць спеву на адкрытым паветры («на волі»). Нездарма ж большасць палескіх песень народныя спевакі вызначаюць як песні «лесавыя», «палявыя», «лугавыя» (спяваюцца адпаведна ў лесе, полі, лузе). У голаснай манеры спяваюць песні календарна-земляробчага круга: веснавыя, купальскага, жніўныя, віншавальныя калядкі, з якімі абыходзяць двары аднавіскоўцаў; большасць вясельных, асабліва «калі вясельне едзе» (жаніх адпраўяецца ў дарогу за маладой, вязучы маладую ў дом жаніха і г. д.), а таксама шматгалосныя мужчынскія і жаночыя лірычныя песні. Лепшымі майстрамі голаснага спеву з'яўляюцца пастухі, леснікі, даяркі, наогул спевакі, якія працуюць у полі і лесе. У мінулым сярод падобных майстроў асабліва вылучаліся плятагоны — мужчыны, якія сплаўлялі лес па Прыпяці, Дняпру і іх прытоках. Па расказах сельскіх жыхароў, калі такі спявак плыў па раце, то яго песню можна было пачуць адразу ў некалькіх вёсках.

Сярод калядных, побач з урачыстымі віншаваннямі гаспадароў, мы пачуем тут і жартоўную песню старой бабулькі, у якой усе справы робяцца самі сабой, а ёй застаецца толькі адзін клопат —

лечыць грошы:
Чорны волішчэ — той дроў прывязе.
Добры вечар!
А качаржышчэ — то жар заграбе.
А дзеркачышчэ — хату прыбярэ.
А ты, бабачка, стара галачка,
На печы сядзі, чырвонцы лічы.

У пластычным веснавым карагодзе, як заўсёды, любоўна-лірычныя матывы адцяняюцца мяккім гумарам:
Ой, не расці ўкропу,
У майм агародзе.
Ой, не хадзі, стары,
Да мяне маладог,
Да мяне харошае.
Народны гумар пранізвае нават драматычную жніўную песню, у якой стагоддзямі жанчына выказвала на ніве сваю скаргу на цяжкі лёс, на несправядлівасць:

Да ўжо жыцечка курыць,
Дзед бабу з печы турцыць:
«Годзе, баба, ляжаці,
Ставай жыцечка жаці».
Ўжо жыта палавее,
Гультая сэрца млее.

У цэнтры вясельных песень Палесся — каравайныя, прысвечаныя рытуальнаму вясельнаму хлеб-караваю, які сімвалізуе багаты плён працы, урадлівасць. У адной пльні гучання з гэтымі календарнымі і сямейна-абрадавымі песнямі знаходзіцца старадаўняя інструментальныя найгрышы на скрыпцы, дудцы і «пышчыку» (саломцы), у якіх праявілася самабытнае майстэрства народных выканаўцаў. Іх своеасабліва народная інструментальная школа, калі музыкант іграе «сам па сабе».

Драматычны цэнтр пазаабрадавай лірыкі — песня аб «чужой старане», якой заўсёды так шчымымі проціпастаўляецца «родны край»:

Ой, выйду я на вуланьку,
малада,
Куды гляну—ўсё чужая старана!
Куды гляну—ўсё чужая старана,
Нет нікога з таго краю,
адкуль я!
У ночы сплочы, а ў дзень дзела раблочы,
Да забачыла салавейку,
лецючы:
— Салавейка, ты брацюшэчка ж радной,
А ці быў ты ды ў маёй старане?

З сучасных песень на плацінцы прадстаўлены партызанскія, якія і сёння жывуць у музычным побыце Палесся. У наш імклівы касмічны век старажытныя пласты славянскіх і балканскіх народаў становяцца ў цэнтры ўвагі дзеячаў культуры ўсяго свету. Беларусь, дзе да нашага часу захаваны жывыя традыцыі аўтэнтчнага фальклору, у гэтым сэнсе прадстаўляе асобую цікавасць. І беларускія музыказнаўцы-фалькларысты ўсведамляюць свой абавязак і сваю адказнасць перад сучаснікамі і нашчадкамі, імкнучыся ўвекавечыць мастацкія скарбы народа не толькі ў зборніках і даследаваннях, але і ў жывым іх гучанні.

НА ЗДЫМКУ: вокладка плацінкі беларускага фальклору, выдадзенай ЮНЕСКА.

Зінаіда МАЖЭЙКА,
кандыдат мастацтвазнаўства.

ВЫСТАЎКА МАЛОЙ КНІГІ

Амаль тры месяцы ў літаратурна-мемарыяльным музеі Лесі Украінкі ў Кіеве працавала выстаўка мініяцюрных кніг «Пачуццё сям'і адзінай», на якой было прадстаўлена больш як 300 выданняў на 40 мовах народаў нашай краіны. Цікавай, змястоўнай атрымалася і беларуская экспазіцыя.

«Ударнікі бальшавіцкага друку» — адна са старэйшых мініяцюрных кніг. Яна выпушчана яшчэ ў 1932 годзе, тыраж усяго пяцьдзесят экзэмпляраў. Тут жа некалькі выданняў зборніка «Ленін з намі», прысвечаных вялікаму прывадыру чалавецтва, прычым адна з кніг упершыню выпушчана на грамадскіх пачатках. «Арлянятам» — так называецца зборнік вершаў народных паэтаў Беларусі, які выйшаў у сувязі з 50-й гадавінай ЛКСМБ. Кніга «Братэрства» выпушчана да другога юбілею — 50-годдзя ўтварэння СССР. Зборнік «Камуністы» прысвечаны ленинскай партыі.

Хараства беларускай зямлі, яе непаўторных краявідаў ажыло на старонках мініяцюрнага альбома «Беларусь». У ім жа змешчаны і ілюстрацыі, што нагадваюць аб гераічным мінулым народа, раскаваюць пра яго сённяшні дзень.

Некалькі зборнікаў стаяць поруч — своеасабліва мініяцюрная анталогія беларускай паэзіі — томікі Янкі Купалы, Якуба Коласа, Пётруся Броўкі, Максіма Танка, Міколы Гусоўскага і іншых, асобнае выданне паэмы Я. Купалы «Тарасова доля», ілюстраванае малюнкамі Тараса Шаўчэнкі.

Увагу наведвальнікаў выстаўкі прыцягвалі таксама зборнікі «Гімн кнізе» і «Вечная крыніца», падрыхтаваныя Добраахвотным таварыствам аматараў кнігі БССР, у якіх сабраны выказванні вядомых людзей пра кнігу і яе ролю ў жыцці, змешчаны афарызмы, прыказкі і прымаўкі.

Беларускія мініяцюрныя выданні вызначаюцца разнастайнасцю фарматаў, высокім мастацкім афармленнем і паліграфічным выкананнем.

М. РАБІНОВІЧ.

«БРАСТЧАНКА» Ў ЮГАСЛАВІ

Трэці раз маляўнічы вянок беларускіх народных танаў, песень, фальклорных малюнкаў паказаў жыхарам югаслаўскага горада Лозніца калектыў народнага ансамбля песні і танца «Брастчанка» Брэсцкага электрамеханічнага завода. На бераг сонечнай Адрыятыкі самадзейныя артысты выязджалі па запрашэнні калектыву-пабраціма — ансамбля песні і танца Палаца культуры імя Вука Караджыча. З яго ўдзельнікамі брастчан звязваюць больш чым дзесяцігадовыя сяброўскія і творчыя сувязі, аснова якіх — гарачая любоў да фальклору.

Сёлета артысты-аматары з Лозніцы пабывалі на Брэстчыне, дзе пазнаёміліся з творчымі традыцыямі ансамбля, метадыкай апрацоўкі і аранжыроўкі беларускай музыкі, абмеркавалі агульныя праблемы зберажэння і папулярызавання лепшых узораў народнай творчасці і, вядома, прадэманстравалі сваё мастацтва. У рэпертуары брастчан з'явілася югаслаўская народная песня «Маладая партызанка». А праграма гасцей абагацілася палескімі матывамі.

Акрамя Лозніцы, на гэты раз калектыў з Прыбужжа выступіў у Бялградзе.

М. ГОРСКІ.

Адна з традыцый савецкай літаратуры — цесная сувязь пісьменнікаў са сваімі чытачамі. Саюз пісьменнікаў БССР у сваёй рабоце вялікую ўвагу надае мерапрыемствам, якія дазваляюць літаратарам лепш пазнаёміцца з жыццём працаўнікоў горада і вёскі. Праводзяцца сустрэчы, на якія запрашаюцца перадавікі вытворчасці, кіраўнікі калгасаў і саўгасаў, прадпрыемстваў, партыйныя і савецкія работнікі; надзённым праблемам жыцця і літаратуры прысвячаюцца пленумы СП БССР, рэгулярна на вёску выязджаюць творчыя брыгады.

Надаўна ў Баранавіцкім раёне адбылося вяязное пасяджэнне сакратарыята праўлення Саюза пісьменнікаў рэспублікі. Месца яго правядзення было абрана не выпадкова. Гэты край даўно славіцца добрымі справамі працаўнікоў сельскай гаспадаркі. Творчая брыгада, у якую ўвайшлі Іван Чыгынаў, Леанід Гаўрылін, Васіль Зуёнак, Барыс Сачанка, Віктар Карамазяў і іншыя празаікі, паэты, нарысісты, крытыкі, пазнаёміліся з калгасам «Перамога» [цэнтральная сядзіба яго — вёска Крошын добра вядома аматарам літаратуры: 160 гадоў назад тут нарадзіўся паэт Паўлюк Багрым], наведалі міжкгалгаснае прадпрыемства па вытворчасці свініны «Усходняе», бройлерную фабрыку «Дружба», а таксама саўгас-кампінат «Мір» па адкорму буйной рагатай жывёлы.

НА ЗДЫМКУ: пісьменнікі ў пасёлку «Жамчужным».

А. МАРЦІНОВІЧ.
Фота У. КРУКА.

У гэтыя дні на вуліцах Мінска можна ўбачыць стратэгічныя афішы: у Беларускаю сталіцу на гастролі прыехалі артысты арыгінальных жанраў, дрэсіроўшчыкі, клоуны з Кубы.

— Нам вельмі прыемная тая цеплыня, з якой сустракаюць артыстаў з вострава Свабоды мінскія глядачы. — сказаў у гутарцы з журналістам Эдуарда Меса — вядомы на Кубе клоун. — Будынак мінскага цырка мае ўсё неабходнае для сучасных выступленняў. Эдуарда Меса некалькі гадоў назад закончыў вучобу ў Маскве. Вучылішча цыркавага мастацтва дало маладому артысту выдатную прафесіянальную падрыхтоўку, разам з ім вучыліся ў Савецкім Саюзе яшчэ тры артыстаў гэтага калектыву. Доўга апаздзіваюць глядачы акрабатам, павестраным гімнастам, жанглерам, канатаходцам. Ёсць у кубінскіх артыстаў і такія рэдкія нумары, як выступленне з дрэсіраванымі пітонамі, кракадзіламі. НА ЗДЫМКАХ: пачынаецца прадстаўленне, выступае клоун Эдуарда МЕСА. Фота Я. ПЯСЕЦКАГА.

У ЗАСЕНІ СТАРОГА ПАРКУ

У парк эксперыментальнай базы «Руткевічы» я трапіў позняй восенню. Неба цягнула суцэльнай шэрай хмарай. Яна нависла над зямлёй цяжкай свінцовай масай. З поўначы парк атулены ад вятроў ліпавай алей. З боку рачулки да яго падступаюць альховыя і вербняковыя зараснікі. Было сыра, дрэвы стаялі голыя і мокрыя. Аднак уражанне засталася прыемнае. Кранала не толькі яго сумнаватая асенняя краса, але і шчыры людскі клопат пра гэты куток прыроды. Чатыры тэрасы парку з перападамі ў паўтара метра, як вялікімі прыступкамі, спускаюцца да поймы рачулки. Старых насаджэнняў засталася няшмат, прыкладна пятая частка, і сярод іх некалькі векавых ліп. Старыя дрэвы аджываюць сваё, і частку іх давалося высечы. На тым месцы пасадзілі маладыя — так і ў такім наборы, каб захаваць ранейшае аблічча парку.

На базе стала правіла: вяртаешся з камандзіроўкі — прывязі якое-небудзь дрэўца. З усіх куткоў краіны сабраны тут цікавыя экзоты. Многія няблага прыжыліся, падраслі і сталі добрай зменай старэйшаму пакаленню.

Глядзіш на гэты стары і адначасова малады парк — і становіцца радасна на душы: яго гісторыя працягваецца!

ПАСЕЛАК Чырвоназорны Клецкага раёна вельмі зялёны. Да яго ад райцэнтра вядзе брукаваная дарога, абсаджаная таполямі. Яна ператвараецца ў адну з вуліц пасёлка, па адзін бок якой — вялізны яблыневы сад, з другога — парк «Радзівіламонты».

Сто год назад быў створаны на дзесяці гектарах гэты зялёны масіў. І сёння ён вабіць утульнасцю, свежасцю паветра, цішынёй, прыхалодой у спякотны дзень. Бываючы ў пасёлку, я заўсёды стараўся знайсці хаця б паўгадзіны, каб пабыць у парку, бо ў ім сапраўды адпачываеш.

Пры ўваходзе туды — шырокая светлая паляна. Вакол яе некалькі алей: ліпавае, грабавае, каштановае. Нямаюць асобных магутных клёнаў, вязаў, бяроз. Вузкія сцяжынік вядуць у ціхіх аддаленых куткі гэтага любімага мясцовымі жыхарамі месца адпачынку. На ўскраінах яго ўскраіне размясціўся Палац культуры і спартыўныя пляцоўкі, дзе праводзяцца разнастайныя святы, фестывалі. Яго паляны і алей заўсёды дагледжаны — аб гэтым пастаянна клапоцяцца вучні, моладзь пасёлка. Кожнай вясной папаўняецца чыстай вадой дэкаратыўны канал. Туды запускаюць карпа, карася. Берагі канала кучаравяцца хмызняком, над якім узнімаюцца старыя дрэвы. Парк мае і класіфікаванага гаспадара — саўгас «Чырвоная зорка», які адпускае немалыя грашовыя сродкі на яго добраўпарадкаванне. Дзякуючы гэтаму тут штогод падсаджваюцца маладыя дрэвы, разбіваюцца новыя газоны на палянах, робяцца кветнікі, пастаўлены альтанкі, лаўкі. Стгодны парк яшчэ надоўга захавае сваю прыгажосць, будзе доўга прыносіць людзям радасць.

ДЗІУНЫ і прыгожы парк ёсць у Асвей Верхнядзвінскага раёна. Раскінуўся ён на беразе другога па велічыні беларускага возера — Асвейскага. Цяністыя алей, прасторныя паляны, вялізныя дрэвы, рэшткі стара-

жытнага палаца — усё гэта надае парку рамантычнасць і таямнічасць.

Асвейскі палаца-паркавы ансамбль закладзены прыкладна дзвесце год таму назад, калі ў паркавым мастацтве панавалі рамантызм. Цэнтрам ансамбля стаў палац, выкананы ў класічным стылі (разбураны ў час вайны ў 1914 годзе). Цікава, што пры яго пабудове выкарыстоўвалі «прыродныя элементы». Галоўных уваходных варот зрабілі чатыры — па колькасці пораў года. Унутраных уваходаў было дванаццаць — па колькасці месяцаў. Галоўных пакояў — столькі, колькі ў годзе тыдняў, а акон — колькі ў годзе дзён. Гэта надавала двухпавярховаму палацу непаўторнасць.

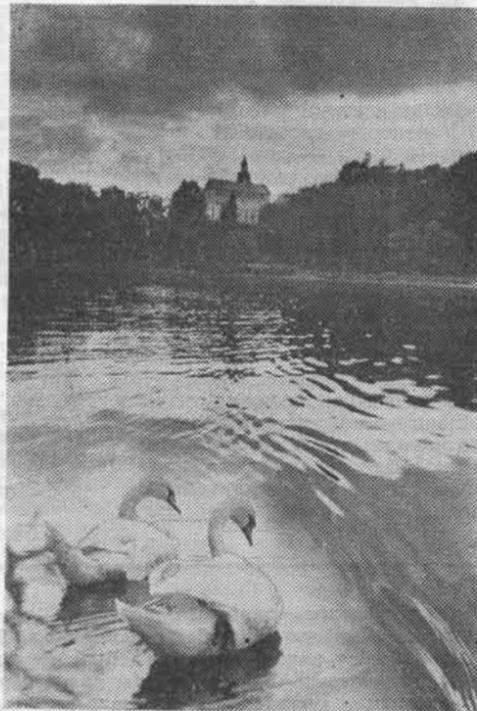
Каля палаца па ўсёму парку было пракладзена шмат каналаў. Яны злучаліся з возерам. Па іх бегла свежая вада, якая жыла парк. Частка каналаў яшчэ захавалася. Сёння над імі густа рассяліўся хмызняк. Паляны, алеі прывебныя, але ранейшы выгляд яны страцілі.

На тэрыторыі Беларусі захавалася нямаюць старых паркаў. Вучоныя Акадэміі навук БССР, супрацоўнікі Цэнтральнага батанічнага саду пабывалі ў многіх з іх, вывучылі сучасны стан, знайшлі дакументацыю на іх у архівах і ўнеслі канкрэтныя прапановы па правядзенню рэканструкцыі.

Пад ахову дзяржавы ўзяты трыццаць дзесяці старых паркаў. Дваццаць з іх аб'яўлены гомнікамі прыроды рэспубліканскага, а дзесяцінаццаць — мясцовага значэння.

НА ЗДЫМКУ: стары парк у Нясвіжы.

Мікалай ДЗЕЛЯНКОўСКІ.
Фота Ю. ЗАХАРАВА.

ДОБРА пачалі другі круг чэмпіяната СССР па футболе сярод каманд вышэйшай лігі дынамаўцы Мінска.

Перамогшы ерэванскі «Арарат» з лікам 2:0, яны набралі 28 ачкоў і выйшлі на першае месца ў турнірнай табліцы.

Больш за ўсіх мячоў у вароты сапернікаў у вышэйшай лізе забіў мінчанін Ігар Гурыновіч — 13.

У РОЗЫГРЫШЫ прызоў стадыёна імя Леніна ў Ленінградзе па лёгкай атлетыцы прынялі ўдзел кандыдаты ў зборную каманду СССР, якія рыхтуюцца да першынства свету.

Сярод беларускіх спартсменаў найбольшага поспеху дамогся Аляксандр Фядоткін з Брэста. У бегу на 10 000 метраў ён заняў першае месца.

ПОЎНІЦА скарбонка ўзнагарод беларускіх спартсменаў на VIII летняй Спартакіядзе народаў СССР.

Залатыя медалі заваявалі Святлана Цімкова (планёрны спорт), Віталь Пясняк (барацьба дзюдо), Алена Хлопцова (акадэмічнае веславанне).

У АМСТЭРДАМЕ прайшло асабістае першынство свету па міжнародных шашках.

Перамогу атрымаў галандзец Вірсма. Другое месца ў савецкага шашыста Вірнага. Мінчанін Гантварг набраў аднолькавую колькасць ачкоў з галандцам Клеркам, але

СПОРТ

ўступіў яму трэцяе месца па табліцы каэфіцыентаў.

ЯХТСМЭНЫ дзевяці краін прынялі ўдзел у традыцыйнай Міжнароднай балтыйскай рэгате.

Найбольшага поспеху сярод беларускіх спартсменаў на ёй дамагліся беларускія яхтсмены Сяргей Харэцкі (клас «Фін») і экіпаж «Лятучага галавца», дзе рулявым быў Аляксандр Шпілюк. Яны заваявалі залатыя медалі пераможцаў.

ПЕРШЫМ пераможцам завяршыўшага ў сталіцы Аўстрыі Вене чэмпіяната свету па фехтаванні стаў рапірыст з Мінска Аляксандр Раманькоў, які ў фінальным паядынку перамог Матыяса Ге (ФРГ) — 10:8.

Гэта ўжо пяты залаты медаль беларускага рэпетыста на сусветных першынствах.

У СЕСАЮЗНАЕ першынство «Труда» па вольных лыжах прайшло ў латвійскім горадзе Прэйлі.

Найбольшую колькасць вышэйшых узнагарод на гэтых спаборніцтвах заваявалі беларускія спартсмены.

У асабістым заліку вызначыўся Юрый Рындэр. Ён стаў мацнейшым у мнагабор'і — 2 181 ачкоў у фігурным катанні і ў скачках з трампліна.

ЗА ПАРАТУНКАМ—ДА ЛЮДЗЕЙ

А. Бішкірэвіч, якая жыла ў Гомелі, у выхадны дзень працавала на прысядзібным участку. Нечакана да яе слыху з ку-

стоў, якія непадалёку, данёсся піск.

— Мабыць, каршун нейкую птушку злавіў, — сказала Аля Сяргееўна сваёй маці.

— Здаецца, плач не птушыны, — усумнілася Еўдакія Федараўна.

Жаласлівы плач то ўзмацняўся, то заціхаў. Тады жанчыны вырашылі дзедацца, у чым справа. Прыгледзеліся і заўважылі ў лазе маленькую бездапаможную казулю. Ледзь перастаўляючы слабенькія ножкі, яна пайшла да людзей. Відзець даўно была адна і без ежы зусім аслабела.

Жанчыны забралі казулю і прынеслі дамоў. Сталі паіць яе соскі малаком. Праз некалькі дзён малое стала есці капусту, памідоры, гуркі, ягады, хлеб.

— Набярэцца сіл лясная жыхарка, і выпусцім яе ў лес, — гавораць Бішкірэвічы.

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦК КП Беларусі.
Зак. 1294

Гумар

Размаўляюць два палітнічы.
— Уяўляеш, учора я натрапіў на цудоўных фазанай! У мяне сэрца закалацілася, калі я іх убачыў.

— І ты іх здабыў?
— Не, некалькі крон не хатіла.

Да псіхіятра прыйшла сямейная пара шатландцаў.

— Доктар, — сказаў муж, — мы не можам дазволіць сабе раскошу лячыцца ў вас удваіх.

Скажыце, калі ласка, што будзе дзешавей вылачыць: пачуццё высакамер'я майёй жонкі ці мой комплекс непаўнаценнасці?

— Ідзем пагуляем, — гаворыць Янка сваёму таварышу.

— Не магу, у тры гадзіны пачынаецца фільм.

— Дык зараз толькі дзве.
— Так, але мне трэба яшчэ з паўгадзіны плакаць, каб далі грошы на білет.

Адзіны лысы праходзіў міма аптэкі і убачыў рэкламу цудоўнага сродку ад аблысення. Ён увайшоў і спытаў, што гэта за сродак.

— Гэта сапраўды цудоўныя лекі, — пацвердзіў аптэкар. — Вам вялікую ці маленькую бутэчку?

— Дзякуй, я думаю, хопіць маленькай: мне не падабаецца цяперашняя мода на доўгія валасы.